TSUE

YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№10

Google Scholar
OPEN ACCESS
ULRICHSWEB GLOBAL SERIALS DIRECTORY
OpenAIRE
ROAD
НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ БИБЛИОТЕКА eLIBRARY.RU
Academic Resource Index ResearchBib
ISSN INTERNATIONAL STANDARD SERIAL NUMBER INTERNATIONAL CENTRE
CYBERLENINKA
BASE
INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL
Crossref

ISSN: 2992-8982
https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/
2025

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 524 sahifa.
2025-yil, 13-oktyabr

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o‘rinbosari:
Karimov Norboy G‘aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay’ati:
Salimov Oqil Umrzoqovich, O‘zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O‘zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, “Nobel” mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a’zosi, Turkiya – O‘zbekiston do‘stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G‘afforovna, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug‘aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko‘nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo‘ja o‘g‘li, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O‘z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig‘i o‘rinbosari
Ochilov Farkhod, O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig‘i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o‘g‘li, texnika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), katta o‘qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o‘g‘li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o‘g‘li, TDIU katta o‘qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow))
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:
Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:
""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali
O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

QAYTA TIKLANUVCHI YASHIL ENERGIYA: BARCHA UCHUN MUHIM MASALA 13
Muxiddin Kalonov

MOLIYAVIY INNOVATSIYALAR: IQTISODIY MOHIYATI, QO'LLANILISHI VA RIVOJLANISHI 19
Quliyev Begimqul Melikovich

SAVDO KORXONALARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA STATISTIK TAHLIL USULLARIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI 24
Sabirova Oysuluv Shonazarovna

KORXONANING MEBEL MAXSULOTLARI BOZORIDAGI O'RNINI KENGAYTIRISH USULLARI 30
Musayeva Shoira Azimovna

IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA INVESTITSIYA KO'RSATKICHLARI TIZIMINING FUNKTSIONAL JIHATI 35
Alabayev Sobitxon

MAMLAKATIMIZDA MAHSULOTLARNING MUVOFIQLIGINI BAHOLASH AMALIYOTI 40
Zakirov Ansabxon Akaidinovich

ПЕСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЗЕЛЁНЫХ ОБЛИГАЦИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ 48
Саидахмедова Аида Мирзаевна

KORXONALAR FAOLIYATIDA DEBITOR VA KREDITOR QARZDORLIKNI BOSHQARISH 55
Mirzayev Ozod Furkatovich

AHOLI PUL DAROMADLARI VA HUDUDIY IQTISODIY RIVOJLANISH KO'RSATKICHLARI O'RTASIDAGI EKONOMETRIK TAHLIL 59
Qodirov Farrux Ergash o'g'li

BUDJET RESURSLARI SHAKLLANISHIDA HUDUDNING SOLIQ SALOHIYATINI OSHIRISH VA MOLIYAVIY BARQARORLIK 64
Yuldashev Adhamjon Axadjonovich

SANOAT KORXONALARI IQTISODIY RIVOJLANISHI TUSHUNCHASIGA NAZARIY YONDASHUVLAR 69
Muydinov Xusniddin Nuriddin o'g'li

МЕТОДИКА УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВЫМИ ПОТОКАМИ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЕТА 73
Минутдинова Лилия Тагировна, Машарипов Озод Алимович

ГАРМОНИЗАЦИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ СТАНДАРТОВ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН В СООТВЕТСТВИИ С МСФО 78
Абдужалилова Дилноз Абдусаттаровна

RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR YORDAMIDA SMART TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARBLIGI 84
Sobirjonov Muxiddin Toxirjon o'g'li

TO'LOVGA QOBILIYATSIZLIK HOLATIDAGI KORXONALARDA TUGATISH BALANSINI TUZISH 90
Nabiyev Gofurjon Nosirjon o'g'li

O'ZBEKISTON SANOATINING "YASHIL" IQTISODIYOTGA O'TAYOTGANLIGI: IMKONIYATLAR VA CHEKLOVLAR 96
Habibullayev Oybek Asliddin o'g'li

YASHIL IQTISODIYOT KONTSEPTSIYASINING EVOLYUTSIYASI VA ILMIY-NAZARIY YONDASHUVLAR 102
Allayarov Suxrob Rustamovich

O'ZBEKISTONDA TO'G'RIDAN-TO'G'RI CHET EL INVESTITSIYALARINING MILLIY IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDAGI ROLI 107
Raxmatov Adxam Itolmasovich, Boynazarova Matluba Xatamovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

HUDUDIY IJTIMOIY TENGLIK VA KAMBAG'ALLIKNI YUMSHATISHDA MEHNAT RESURSLARI OMILLARI 114
Durumov Temur G'olibovich

TRANSPORT TARMOG'I VA MILLIY IQTISODIYOTNING ASOSIY TARMOQLARI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIKNI MODELLASHTIRISH (SURXANDARYO VILOYATI MISOLIDA) 121
Turayev Baxtiyor Ergashevich, Aymatov Sirojiddin To'raqul o'g'li

РОЛЬ ЭНЕРГЕТИКИ В ФОРМИРОВАНИИ УСТОЙЧИВОГО РОСТА ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА 134
Нигматуллаева Гулчехра Нуруллаевна

O'ZBEKISTONDA OLIY TA'LIM BOZORINING RIVOJLANISH TENDENTSIYALARI VA UNDA SIFAT MENEJMENTINING ROLI 139
Yuldashev Iskandar Bahromovich

YER QA'RIDAN FOYDALANUVCHILARGA SOLIQ SOLISHNING NAZARIY ASOSLARI 145
Zoxidov Ismatjon Yunusjon o'g'li

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA TURIZM INDUSTRIYASIDA INNOVATSION BIZNES-MODELLAR 151
Shaxinabonu Choriyeva

AVTOTRANSPORT – EKSPEDITSIYA XIZMATLARI BOZORIDA MARKETING KONTSEPSIYASI 157
Ergasheva Mukhabbat Abdusamatovna

"YASHIL" ENERGIYA ISHLAB CHIQARUVCHI KICHIK TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI SOLIQQA TORTISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 163
Toshtemirov To'lqin Toirjonovich

DAVLAT IQTISODIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA SIYOSIY INSTITUTLARNING ROLI VA UNI KUCHAYTIRISH MEXANIZMLARI 166
O. Nurmuradov

TIJORAT BANKLARIDA RAQAMLI BANK TEXNOLOGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH ASOSLARI 171
Meyliqulov Shaxboz Xolmamat o'g'li

СВЯЗНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНЫХ И РЕГИОНАЛЬНЫХ СТРАТЕГИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ: ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ 176
Ташматов Гайрат Ровшанович, Содиков Авазбек Мадаминович

QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI TURIZM SOHASINI RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI 183
Zarikeyeva Miyasar Maratovna

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA RAQAMLI IQTISODIYOTNING RIVOJLANISH TENDENSIYASI 187
Saidrahmatova Zuhraxon Saidazim qizi

O'ZBEKISTON KONCHILIK SANOATI KORXONALARIDA INVESTITSION JARAYONLARNI BOSHQARISH VA INNOVATSION XAVFLARNI KAMAYTIRISH STRATEGIYALARI 192
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna

O'ZBEKISTONDA QULAY INVESTITSIYA MUHITINI SHAKLLANTIRISH MUAMMOLARI 196
Xuramov Zafar Rajabaliyevich

PAXTA-TO'QIMACHILIK KLASTERLARIDA XOMASHYO TA'MINOTI BARQARORLIGINI TA'MINLASHNING XORIJ DAVLATLAR TAJRIBASI 201
Zakirov Abduazim Abdurashidovich

НОВЫЙ ЭТАП ПРИМЕНЕНИЯ РЫНОЧНЫХ МЕХАНИЗМОВ В ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ 206
Махкамов Ибраим

O'ZBEKISTONDA SUG'URTA BOZORINING RIVOJLANISH TENDENTSIYALARI 213
Xushmuradov Oman, Ismoilov Sherzod Ismoil o'g'li

GLOBALIZATSIYA SHAROITIDA MILLIY IQTISODIYOT NAZARIYASI 217
Mo'ydinov Xurshidbek Abdullayevich

DORIVOR O'SIMLIKLARNI QAYTA ISHLASHNING HOZIRGI HOLATI VA MUAMMOLARI 221
Usmonov Mirg'ulom Xoshim o'g'li

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

BARQAROR IQTISODIY O'SISHGA YERISHISHDA SUN'IY INTELLEKT TIZIMLARINI QO'LLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILASHTIRISH (XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI MISOLIDA) 227
Nasrulloev Hayotjon Xabibulloevich

НЕЙРОИНТУИТИВНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ И ЕГО РОЛЬ В УПРАВЛЕНИИ РИСКАМИ В БИЗНЕСЕ 233
Ягудин Дмитрий Рустамович

RESURSLARNI SOLIQQA TORTISH AMALIYOTINING XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI VA ULARNING MILLIY SOLIQ TIZIMIDA QO'LLASH MASALALARI 240
Nasimdjanov Yunusjon Zoxidovich

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA KICHIK TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI UCHUN QO'LLANILAYOTGAN SOLIQQA TORTISH MEXANIZMLARI 246
Akbarov Akramjon Ibragimzhonovich

TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARIDA "YASHIL" MARKETINGNI JORIY ETISHNING DOLZARB JIHATLARI 250
Bazarova Fayyoza Tuxtamurodovna

INSON KAPITALI VA IQTISODIYOTNING RAQAMLI TRANSFORMATSIYASI 255
Muzaffar Raximov

UY-JOY KOMMUNAL XO'JALIGINI INNOVATSION RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI 259
Odamboyev Oybek Ravshanbek o'g'li

INTERNATIONAL ORGANIZATIONS' APPROACHES TO ATTRACTING INVESTMENT IN HUMAN CAPITAL 268
Akhmadaliyeva Nikholakhon

RAQAMLI PLATFORMALAR ORQALI KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI 273
Vohobov Hikmatillo Ma'mirjon o'g'li

ФОРСАЙТ И ЭКОНОМИЧНЫЕ ИННОВАЦИИ КАК ДРАЙВЕРЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ТОРГОВЛИ САМАРКАНДА 280
Тохирова Гуллола Миркамоловна

KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNI BOSHQARISHDA KASB-HUNAR TA'LIMI BITIRUVCHILARINING O'RNI 287
Toshpulatov Sherzod Xaydarkulovich

DIGITAL TECHNOLOGIES IN ECOTOURISM: INNOVATIVE STRATEGIES FOR ADVANCING GREEN TOURISM 292
Barno Erkayeva

AGROTURIZM SOHASINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI 296
Baymuradova Iroda Shermamatovna, Mardonova Zarifa Numonjonovna

DAVLAT BUDJET NAZORATI TIZIMINI RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI 301
B.Sh.Mirzayev

YOSHLAR BANDLIGIDA KO'NIKMALAR NOMUTANOSIBLIGI MUAMMOLARI VA YECHIMLARI 307
Raxmatxo'jayev Axrorxo'ja Akmal o'g'li

TO'QIMACHILIK MAHSULOTLARINING EKSPORT SALOHIYATINI TAHLIL QILISH VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARINI BAHOLASH 311
Oqboyev Alisher Rasuljanovich

РЕИНЖИНИРИНГ БИЗНЕС-ПРОЦЕССОВ И ИХ РОЛЬ В РАЗВИТИИ БАНКОВСКОГО БИЗНЕСА 317
Рахимходжаева Нодира Саидахраловна

QISHLOQ XO'JALIGI TA'MINOT ZANJIRI JARAYONLARINING HOZIRGI HOLATINI TAHLIL QILISH 323
Ermonov Farrux

O'ZBEKISTONDA RAQAMLI IQTISODIYOTNI SHAKILLANTIRISH JARAYONIDA MOLIYAVIY NAZORATNI INNOVATSION TA'LIM YO'NALISHLARINI YO'LGA QO'YISH ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI 329
Turg'unov Bahtiyor Nuriddinovich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MARKAZIY OSIYODA SUV RESURSLARINI BOSHQARISH VA HAMKORLIKNING DOLZARB MASALALARI 334
Amanbaev Amanali Orazbaevich

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA YANGI TURDAGI LOGISTIKA XIZMATLARINING USLUBIY ASOSLARI 338
Z. Teshayev

O'ZBEKISTON AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA XIZMATLARI SOHASINING AMALDAGI HOLATINI TAHLIL QILISH 343
Suyunov Asror Baxtiyorovich

KORPORATIV BOSHQARUVDA LEADERSHIP 4.0 TAMOYILLARINI JORIY ETISH SAMARADORLIKNI OSHIRISH IMKONIYATLARI 349
Ismailov Allayor Rashidovich

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASH MASALALARI 355
Yusupov Farxod Adamboyevich

O'ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTNI O'RNI VA UNI RIVOJLANTIRISHNI USTUVOR YO'NALISHLARI 359
Abdullaeva Nilufar Javdat qizi

MINTAQADA SANOAT KORXONALARINI RIVOJLANTIRISHNING SOLISHTIRMA EKONOMETRIK MODELLARI (SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA) 363
Saatmurotov Shohrux Zafar o'g'li

O'ZBEKISTON SUG'URTA BOZORI: RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA ISTIQBOLLI IMKONIYATLAR 369
Abdurazaqov Jasur Abdunasimovich

RAQAMLI PLATFORMALAR YORDAMIDA NORASMIY VA YASHIRIN IQTISODIYOTNI QISQARTIRISHNING QO'SHIMCHA IMKONIYATLARI TO'G'RISIDA 374
Nasrullayev Hikmatullo Habibulloyevich

O'ZBEKISTONDA KICHIK VA O'RTA BIZNESNI QO'LLAB-QUVVATLASH MAQSADIDA "XIZMATLAR IPOTEKASI" MOLIYAVIY INSTRUMENTLARINI AMALIYOTGA JORIY QILISH MASALALARI 379
Uskenbayeva Dilnoza Boxodir qizi

ЭКОНОМИКО-СТАТИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОСТИ КАПЕЛЬНОГО ОРОШЕНИЯ ПРИ ВОЗДЕЛЫВАНИИ ЛУКА В ДЖИЗАКСКОЙ ОБЛАСТИ 384
Суюнов Шоҳзодбек Мурод угли

XORIJIY DAVLATLAR SANOAT IQTISODIYOTIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH TAJRIBASI (YAPONIYA, KOREYA VA GERMANIYA MISOLIDA) 389
Mansurova Sayyora Baxtiyor Kizi

KORXONALARDA ISHLAB CHIQARISH XARAJATLARI HISOBGA OLISHDA XORIJ TAJRIBASINI QO'LLASH 395
Raxmatov Baxriddin Baxtiyor o'g'li

PECULIARITIES OF THE IRRIGATION WATER DELIVERY PAYMENT IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN 399
Muminov Sherzod Kholmirzaevich

DIGITALIZATION OF AGRICULTURAL PRODUCTS FOR EXPORT 404
Azimov R.B.

AHOLI JON BOSHIGA UMUMIY DAROMADLAR HAJMINI TREND MODELLAR ASOSIDA PROGNOZLASH 409
Xolto'rayev Islom Ilhomovich

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA YANGI BANDLIK SHAKLLARI 416
Sayipov Begzod Rahimovich

TIJORAT BANKLARINING YANGI DAVR SHAROITIDA MOLIYAVIY BARQARORLIGINI BAHOLASH USULLARI VA INDIKATORLARI 422
Sadikov Iskandar Gayratovich

TIJORAT BANKLARI AKTIVLARINING SAMARADORLIGINI IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI 427
Ibrohimov Davronbek Muhammadi o'g'li

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MAHALLIY BUDJET SOLIQLI DAROMADLARI BAZASI BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA SOLIQLAR TA'SIRCHANLIGINI OSHIRISH YO'LLARI 433
Isoqov Zafarjon Zokirjonovich

TOSHKENT SHAHRIDAGI YIRIK SOLIQ TO'LOVCHILARNING SOLIQ QARZDORLIGI TAHLILI 438
Soipov Boburmirzo Nosirjon o'g'li

РОЛЬ ЖИЛИЩНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ В СИСТЕМЕ КОМПЛЕКСНОГО РАЗВИТИЯ ТЕРРИТОРИЙ МЕЗОУРОВНЯ 446
Далиев Ахтам Шарафутдинович

TO'QIMACHILIK SANOAT KORXONALARIDA INSON RESURSLARINI BOSHQARISHDA XORIJ TAJRIBALARINING ZARURLIGI 454
Abdullayev Dostonbek G'ofurjon o'g'li

TURISTIK KLASTERLARNING NAZARIY ASOSLARI VA ULARNING HUDUDIY IQTISODIY RIVOJLANISHDAGI O'RNI 458
Xaitov Oxunjon Nomoz o'g'li

XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA RESURS TA'MINOTI BOSHQARUVINING NAZARIY KONSEPSIYALARI VA MODELLARI 462
Arziqulova Oybar chin Eshquvat qizi

XIZMATLAR SEKTORIDA RAQAMLI INNOVATSIYALAR VA MIJOZLAR EHTIYOJLARINI QONDIRISH MEXANIZMLARI 467
Xudoyorov Lochinbek Bahromovich

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ ПОДГОТОВКИ КАДРОВ В РАЗВИТИИ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА 472
Базаров Бердымурад Улугмуродович, Атавуллаева Саида Джумабекмуродовна

TURIZM SOHASIDA KADRLAR SALOHIYATINI OSHIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMI 478
Xo'jaqulov Bobur Rustam o'g'li

KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA DAVLATNING RO'LI 483
Nabiyeva Muxabbat Djabirxanovna

"HOW GREEN INVESETMENTS CAN EFFECT ON ECONOMIC GROWTH IN DEVELOPING COUNTRIES" 485
Farangiz Ma'rufjonovna Pirmatova

TIJORAT BANKLARIDA UZOQ MUDDATLI RESURSLAR MANBALARI VA ULARNING HAJMINI OSHIRISHNING ZARURIYATI 493
Abduraxmonov Akmal Nurmamat o'g'li

GLOBAL BOSHQARUV VA BARQAROR RIVOJLANISHDA YASHIL TEXNOLOGIYALARNING ROLI 498
M.Sh. Tolipov

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ ЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ 504
Буранбаева Шоира Рустамовна

O'ZBEKISTON SHAROITIDA PIYOZ YETISHTIRISHDA TOMCHILATIB SUG'ORISHNI QO'LLASH ISTIQBOLLARI 508
Suyunov Shohzodbek Murod o'g'li

YENGIL SANOAT KORXONALARINING RIVOJLANISHIGA BOSHQARUV MADANIYATIDAN FOYDALANISHNING TA'SIRI 513
Aknazarova Zebiniso Bagdadovna

ISHLAB CHIQARISHNI DIVERSIFIKATSIYALASH SHAROITIDA KORPORATIV BOSHQARUVNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZM SAMARADORLIGINI ANIQLASH USULLARI 518
Qurbaniyazov Shaxzodbek Karimovich

ISHLAB CHIQARISHNI DIVERSIFIKATSIYALASH SHAROITIDA KORPORATIV BOSHQARUVNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZM SAMARADORLIGINI ANIQLASH USULLARI

Qurbaniyazov Shaxzodbek Karimovich
Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori, dotsent
Ta’limni rivojlantirish respublika ilmiy-metodik markazi
boshqarma boshlig‘i
Email: sh.kurbaniyazov@trm.uz

Annotatsiya: Maqolada ishlab chiqarishni diversifikatsiyalash sharoitida korporativ boshqaruvning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmi samaradorligini aniqlash usullari yoritilgan. Korporatsiyalarda resurslardan samarali foydalanish, risklarni boshqarish va investitsiya siyosatini takomillashtirishga qaratilgan usullar tahlil qilingan. Shuningdek, korporativ boshqaruvda tizimli yondashuv, innovatsion menejment vositalari hamda xalqaro tajribalardan foydalanish samaradorlikni oshirishning muhim omillari sifatida ko‘rsatilgan. Tadqiqot natijalari ishlab chiqarish diversifikatsiyasi sharoitida barqaror rivojlanishni ta’minlashda amaliy ahamiyat kasb etadi.

Kalit so‘zlar: korporativ boshqaruv, tashkiliy-iqtisodiy mexanizm, diversifikatsiya, samaradorlik, innovatsion menejment, risklarni boshqarish, barqaror rivojlanish.

Abstract: The article examines methods for determining the effectiveness of the organizational and economic mechanism of corporate governance under conditions of production diversification. It analyzes approaches to the efficient use of corporate resources, risk management, and the improvement of investment policy. Particular attention is given to the system-based approach, the application of innovative management tools, and the integration of international best practices as key factors for enhancing efficiency. The research findings hold practical significance for ensuring sustainable development in the context of production diversification.

Key words: Corporate governance, organizational and economic mechanism, diversification, efficiency, innovative management, risk management, sustainable development.

Аннотация: В статье рассматриваются методы определения эффективности организационно-экономического механизма корпоративного управления в условиях диверсификации производства. Анализируются подходы к эффективному использованию ресурсов корпораций, управлению рисками и совершенствованию инвестиционной политики. Особое внимание уделено системному подходу, применению инновационных инструментов менеджмента и использованию международного опыта как ключевых факторов повышения эффективности. Результаты исследования имеют практическое значение для обеспечения устойчивого развития в условиях диверсификации производства.

Ключевые слова: Корпоративное управление, организационно-экономический механизм, диверсификация, эффективность, инновационный менеджмент, управление рисками, устойчивое развитие.

KIRISH

Globallashuv va jahon bozorlarida raqobatning kuchayishi korxonalar oldiga ishlab chiqarishni diversifikatsiyalash hamda korporativ boshqaruv tizimini takomillashtirish vazifalarini qo‘ymoqda. Mahsulot

turlarini kengaytirish, yangi bozor segmentlariga chiqish va innovatsion texnologiyalarni joriy etish jarayonida korporativ boshqaruvning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari samaradorligi hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, ishlab chiqarish diversifikatsiyasi korxonalarning barqaror rivojlanishi va raqobatbardoshligini ta'minlovchi asosiy omil sifatida namoyon bo'lmoqda. Shu jarayonda resurslardan oqilona foydalanish, investitsiya siyosatini samarali yo'naltirish va risklarni strategik boshqarish bo'yicha imkoniyatlar tobora kengaymoqda. Bugungi kunda korporativ tuzilmalarda tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarni yanada takomillashtirish, strategik boshqaruvda tizimli yondashuvni kuchaytirish hamda moliyaviy va investitsiya jarayonlarida shaffoflik darajasini oshirish muhim istiqbolli yo'nalishlar sifatida qaralmoqda. Shu orqali ishlab chiqarish diversifikatsiyasi korxonalarning innovatsion salohiyatini rivojlantirish, investitsion jozibadorlikni oshirish va iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Shu sababli, ishlab chiqarishni diversifikatsiyalash sharoitida korporativ boshqaruvning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmi samaradorligini aniqlash usullarini ilmiy jihatdan tahlil qilish hamda amaliyotga tatbiq etish bugungi kunning muhim va dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Korporativ boshqaruvning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari xorijiy mamlakatlar olimlari Ye. N. Veasey [1], R. S. Eells [2], A. Berle va G. Means [3], N. K. Chayka [4] kabilarning ilmiy asarlarida keng yoritilgan. O'zbekistonlik iqtisodchi olimlardan D. Suyunov, E. Xoshimov [5], Z. A. Ashurov [6], M. B. Xamidulin [7], Sh. N. Zaynutdinov, R. I. Nurimbetov [8], E. X. Mahmudov [9], S. M. Niyazov [10], A. Suyunov [11], S. Elmirzayev [12], J. Qurbonov [13], S. Akramov [14], I. P. Najimov [15] va boshqa olimlarning ilmiy tadqiqotlarida korporativ boshqaruvning ilmiy-uslubiy hamda amaliy jihatlari o'rganilgan.

Ushbu mavzu doirasida amalga oshirilgan ilmiy tadqiqot ishlari va olib borilgan ilmiy-nazariy izlanishlarga qaramay, aynan korporativ boshqaruvning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirishning metodologik muammolari kompleks va tizimli tarzda to'liq o'rganilmagan. Mazkur holat ushbu dissertatsiyada tadqiq etilgan ilmiy-amaliy muammolar va ularni bartaraf etish yuzasidan ishlab chiqilgan taklif hamda tavsiyalarning dolzarblik darajasini belgilab beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda ishlab chiqarishni diversifikatsiyalash sharoitida korporativ boshqaruvning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmi samaradorligini aniqlash uchun nazariy tahlil, iqtisodiy-statistik baholash, taqqoslama tahlil, ekonometrik modellashtirish va ekspert baholash usullaridan kompleks tarzda foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ishlab chiqarishni diversifikatsiyalashning zamonaviy shart-sharoitlarida korporativ boshqaruvning iqtisodiy, tashkiliy-boshqaruv samaradorligini baholash korporativ tuzilmalarda menejment, moliyaviy munosabatlar, direktorlar kengashi hamda boshqa manfaatdor tomonlarning xatti-harakatlari, o'zaro tartibga soluvchi mexanizmlar, sodir bo'lishi mumkin bo'lgan ehtimoliy jarayonlar, faoliyat tuzilmalarini tahlil qilish bilan bevosita bog'liq tizimli jarayon hisoblanadi. Bu jarayon korporativ tuzilma faoliyatida shaffoflik, hisobdorlik, axloq kodeksini ta'minlash uchun juda muhim ko'rsatkichlardan biridir. Shu munosabat bilan korporativ tuzilma boshqaruvida tahlil etiladigan sohada moliyaviy-iqtisodiy, boshqaruv samaradorligini baholashning metodologik xususiyatlarini kengroq tadqiq etish muhimdir. Bunda korporativ tuzilmadagi sifat jarayonlarini baholash mezonlarini o'rnatish, tashkiliy hujjatlarni ko'rib chiqish, so'rovnomalar o'tkazish, risklarni boshqarish hamda mavjud ichki nazorat samaradorligini baholash, tuzilmaning moliyaviy natijalarini tahlil qilish, o'zaro muvofiqlik hamda axloqiy jihatlar (kodeks), hisobot berish va shaffoflik kabilarga e'tibor qaratiladi. Ushbu faoliyatda baholash usullari va metodologiyasini aniqlash asosiy jihat hisoblanadi. Ya'ni, korporativ boshqaruvning tashkiliy-iqtisodiy mexanizm samaradorligini aniqlash usullarini belgilab olish ushbu jarayonining asosiy xususiyatlaridan biri hisoblanadi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, aytish mumkinki, bizningcha "korporativ boshqaruvning tashkiliy-iqtisodiy mexanizm samaradorligini aniqlash usullari" – bu tashkilotning boshqaruv tizimining ishlash samaradorligini baholash uchun qo'llaniladigan metodologiyalar va usullardir. Ushbu usullar korporativ strategiya, ichki jarayonlar, moliyaviy ko'rsatkichlar va boshqaruv qarorlarini baholashga yordam beradi. Hozirda ko'plab usullar mavjud bo'lib, ularning har biri boshqaruv samaradorligini turli nuqtalardan tahlil qiladi (1-rasm).

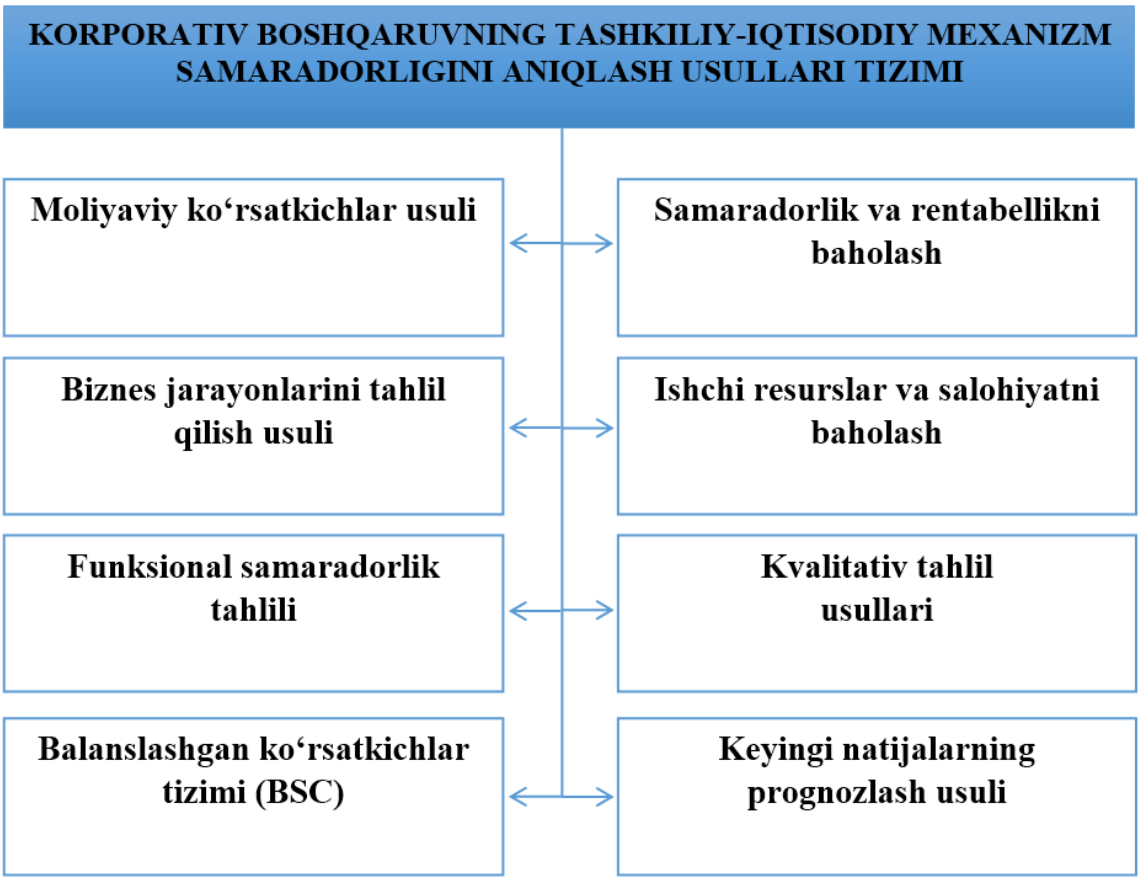

1-rasm. Korporativ boshqaruvning tashkiliy-iqtisodiy mexanizm samaradorligini aniqlash usullari tizimi[1]

1. Moliyaviy ko'rsatkichlar usuli. Ushbu usul moliyaviy ko'rsatkichlarni (ta'sir qiluvchi kapital, daromad, xarajatlar va boshqalar) tahlil qilish orqali korporativ boshqaruv samaradorligini baholaydi. Moliyaviy barqarorlik va daromad olish qobiliyatiga qarab, boshqaruv qarorlarining ta'siri o'rganiladi. Moliyaviy ko'rsatkichlar guruhiga quyidagilar kiradi:

– daromad va foyda;
– sotish hajmi va qiymati;
– moliyaviy mustaqillik;
– investitsiyalarning qaytishi (ROI).

2. Biznes jarayonlarini tahlil qilish usuli. Korporativ boshqaruv samaradorligini aniqlashda biznes jarayonlari muhim ahamiyat kasb etadi. Bu usul jarayonlar samaradorligini o'lchash va optimallashtirishga asoslanadi. Ishlab chiqarish, marketing, savdo, moliyaviy boshqaruv kabi asosiy jarayonlar tahlil qilinadi. Ushbu guruh usullariga quyidagilar kiritilishi maqsadga muvofiq:

– SWOT-tahlil (kuchli va zaif tomonlar, imkoniyatlar, tahdidlar);
– benchmarking (boshqa kompaniyalarning ko'rsatkichlari bilan taqqoslash).

3. Funksional samaradorlik tahlili. Bu usul korxonadagi har bir funksional bo'lim samaradorligini aniqlashga qaratilgan. Masalan, marketing, ishlab chiqarish, moliyaviy menejment va inson resurslarini rivojlantirish sohalari bo'yicha tahlil amalga oshiriladi. Asosiy usullar quyidagilardan iborat:

– funksional ko'rsatkichlarni aniqlash (masalan, marketing faoliyatining ROI ko'rsatkichi);
– kamchiliklarni va ularning ta'sirini baholash.

4. Balanslashgan ko'rsatkichlar tizimi (BSC). Balanced Scorecard (BSC) usuli korporativ boshqaruv samaradorligini baholashda qo'llaniladigan universal vositadir. Bu tizimda tahlil to'rtta asosiy yo'nalish bo'yicha olib boriladi: moliyaviy ko'rsatkichlar, mijozlar ko'rsatkichlari, ichki jarayonlar, o'rganish va rivojlanish jarayonlari.

5. Samaradorlik va rentabellikni baholash. Kompaniyaning rentabelligi va foydaliligi (profitabiliti) korporativ boshqaruv samaradorligini aniqlashda muhim o'rin tutadi. Rentabellik ko'rsatkichlarining dinamikasi kompaniyaning ichki va tashqi muammolarni qay darajada samarali hal etayotganini ko'rsatadi.

1 Muallif ishlanmasi.

6. Ishchi resurslar va salohiyatni baholash. Kompaniyadagi inson resurslari, ularning malakasi va mehnat samaradorligi korporativ boshqaruv samaradorligini aniqlashda muhim rol o‘ynaydi. Mehnat resurslaridan oqilona foydalanish va xodimlar salohiyatini oshirish natijasida korxonaning umumiy samaradorligi ortadi.

7. Kvalitativ tahlil usullari. Ushbu yondashuvda aniq raqamlardan ko‘ra boshqaruv qarorlarining sifati, ularning korporativ ko‘rsatkichlarga ta’siri va ichki muhit o‘rganiladi. Masalan, menejmentning innovatsiyalarga bo‘lgan munosabati, ularni joriy etish jarayonlari va qarorlar qabul qilishdagi samaradorlik tahlil qilinadi.

8. Kelajak natijalarini prognozlash usuli. Korporativ boshqaruv samaradorligini baholashda istiqboldagi natijalarni prognozlash ham muhim ahamiyatga ega. Ushbu usul kompaniyaning rivojlanish strategiyasi samaradorligini aniqlashda qo‘llaniladi.

Yuqoridagi usullar korporativ boshqaruv tizimini aniq, shaffof va samarali boshqarish uchun zarur tahlil vositalaridir. “Korporativ boshqaruvning tashkiliy-iqtisodiy samaradorligini baholashni amalga oshirishdan oldin aniq mezonlarni belgilash muhimdir. Ular quyidagilarga asoslanadi: tartibga solish talablariga rioya qilish, ilg‘or amaliyotlarga muvofiqlik (masalan, korporativ boshqaruv kodeksida belgilangan talablar), axloqiy me’yorlarga amal qilish va tashkilot maqsadlariga erishish — manfaatdor tomonlarning manfaatlarini hisobga olgan holda.”

Baholash jarayoni odatda kompaniyaning boshqaruv amaliyoti bilan bog‘liq hujjatlarni to‘liq tahlil qilishdan boshlanadi. Bunga xo‘jalik yurituvchi subyektning ustavi, nizomlari, direktorlar kengashi va qo‘mitalar hujjatlari, odob-axloq qoidalari hamda boshqaruv bilan bog‘liq siyosatlar kiradi. Shu bilan birga, asosiy manfaatdor tomonlar — menejerlar, aksiyadorlar, xodimlar, mijozlar va tartibga soluvchi organlar bilan o‘tkazilgan suhbatlar hamda so‘rovlar korporativ boshqaruv amaliyoti samaradorligi haqida qimmatli ma’lumot beradi. Ushbu savollar, odatda, direktorlar kengashi tarkibi, qarorlar qabul qilish jarayonlari, risklarni boshqarish mexanizmlari va aloqa kanallari kabi muhim jihatlarni qamrab oladi.

Shu nuqtayi nazardan, samarali korporativ boshqaruv mexanizmi — bu xavf omillariga javob berishning ishonchli jarayonlari, shuningdek, belgilangan maqsadlarga erishish jarayonida tashkilot faoliyatiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin bo‘lgan har xil risklarni aniqlash, baholash va kamaytirish imkonini beruvchi ichki nazorat tizimidir. Ushbu jarayonlarning samaradorligini baholashda asosiy e’tibor xavflarni aniqlash usullarining muvofiqligi, ichki nazorat tartib-qoidalarining ishonchlilik darajasi hamda tadbirkorlik subyektining o‘zgaruvchan biznes muhitiga tez moslashish qobiliyatiga qaratiladi.

Yuqoridagi fikr va mulohazalardan kelib chiqib, shuni aytish mumkinki, samarali korporativ boshqaruv mexanizmi — bu kompaniyaning moliyaviy, ijtimoiy va ekologik maqsadlariga erishish uchun boshqaruv tizimining optimal ishlashini ta’minlovchi mukammal tuzilma va jarayonlar majmuasidir. Samarali boshqaruv mexanizmining asosiy belgilaridan biri — kompaniyaning strategik maqsadlariga muvofiq ishlash va barqaror rivojlanishni ta’minlashdir.

Samarali korporativ boshqaruv mexanizmini shakllantirishda quyidagi asosiy omillar va komponentlar muhim ahamiyatga ega:

1. Korporativ strategiya va maqsadlar. Samarali boshqaruv mexanizmi barcha biznes jarayonlarini aniq strategik maqsadlar va yo‘nalishlarga bog‘lab qo‘yishni talab qiladi. Strategiyani belgilash va uni amalga oshirish uchun aniq rejalar hamda ko‘rsatkichlarni ishlab chiqish zarur. Korporativ strategiyani tuzish jarayonida quyidagilar muhim:

– bozorni chuqur tadqiq etish;
– mahsulot va xizmatlar raqobatbardoshligini oshirish;
– uzoq muddatli rivojlanishga yo‘naltirish;
– xarajatlarni boshqarish hamda investitsiyalarning samaradorligini oshirish.

2. Rahbariyat va liderlik an’analarining shakllanganligi. Samarali korporativ boshqaruvning asosi — yuqori malakali rahbarlar, ularning strategik fikrlashi va jamoani boshqarish salohiyatidir. Rahbariyat quyidagilarga e’tibor qaratishi lozim:

– korporativ maqsadlarga erishish uchun resurslarni oqilona taqsimlash va faoliyatni muvofiqlashtirish;
– rahbarlarning jamoani ilhomlantirishi va ularning kasbiy salohiyatini rivojlantirish;
– bo‘limlar faoliyatini muvofiqlashtirish hamda natijalarni muntazam monitoring qilish.

3. Qaror qabul qilish jarayonlari. Samarali boshqaruv tizimida qarorlar tezkor, aniq va ma’lumotlarga asoslangan bo‘lishi kerak. Ushbu jarayon quyidagi bosqichlarni o‘z ichiga oladi:

– ma’lumotlarni to‘plash va tahlil qilish;
– muqobil variantlarni ishlab chiqish;
– qaror samaradorligini baholash va ijrosini kuzatib borish.

4. Tashkiliy tuzilma. Tashkiliy tuzilma — korporativ boshqaruv samaradorligini ta’minlovchi muhim elementlardan biridir. U tashkilot faoliyatini muvofiqlashtirish, ishlab chiqarish, marketing, moliya va boshqa bo‘limlar vazifalarini aniqlashtirishga xizmat qiladi. Tashkiliy tuzilma quyidagilarni aks ettirishi lozim:

– har bir bo‘limning vazifalari va mas’uliyatini aniq belgilash;
– muloqot kanallari va boshqaruv jarayonlarini to‘g‘ri yo‘lga qo‘yish.

5. Moliyaviy boshqaruv. Samarali moliyaviy boshqaruv kompaniyaning barqaror rivojlanishi uchun zarur omildir. Bu sohada quyidagi strategiyalar va usullar muhim:

– buxgalteriya va moliyaviy hisobotlarni aniq yuritish;
– kredit va investitsiya manbalarini oqilona boshqarish;
– kassa oqimini va resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish.

6. Ishchi resurslarini boshqarish. Korporativ boshqaruv samaradorligi inson resurslari malakasi va motivatsiyasiga bevosita bog‘liq. Shu bois quyidagilar e’tiborda bo‘lishi kerak:

– kadrlar bilan ishlash va ularni rivojlantirish;
– xodimlarni rag‘batlantirish hamda ish unumdorligini oshirish;
– treninglar va bilimlarni yangilab borish.

7. Texnologik va innovatsion rivojlanish. Samarali boshqaruv mexanizmida innovatsiyalar va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish muhim ahamiyatga ega. Bu bozor talablariga moslashish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va raqobatbardoshlikni ta’minlashga xizmat qiladi. Asosiy yo‘nalishlar:

– ishlab chiqarish jarayonlarini yangilash;
– avtomatlashtirilgan tizimlar va texnologiyalarni joriy etish;
– innovatsion qarorlar va strategik tashabbuslarni rivojlantirish.

8. Monitoring va baholash tizimi. Samarali boshqaruv tizimining ajralmas qismi — bu doimiy monitoring va baholash tizimidir. U strategik maqsadlarga erishish jarayonini nazorat qilish va o‘zgarishlarni kiritish imkonini beradi. Bunda quyidagilarga e’tibor beriladi:

– samaradorlik ko‘rsatkichlari (KPI) orqali natijalarni baholash;
– operativ va strategik faoliyatga oid ma’lumotlarni yig‘ish hamda tahlil qilish.

9. Korporativ madaniyat va etika qoidalari. Korporativ madaniyat kompaniya ichki muhitini shakllantiradi. Etika va qonun-qoidalarga rioya etish, ishonch va hamkorlik muhitini yaratish korporativ boshqaruv samaradorligini oshiradi. Muhim jihatlar:

– xodimlarning ijtimoiy mas’uliyatini oshirish;
– korporativ etik standartlarga qat’iy amal qilish.

Ta’kidlanganlardan kelib chiqib, shuni aytish mumkinki, samarali korporativ boshqaruv mexanizmi — bu to‘g‘ri shakllangan strategiya, aniq vazifalar va ularning ijrosini nazorat qilishga asoslangan tizimdir. Ushbu mexanizmning muvaffaqiyatli ishlashi yuqori darajadagi ishonch, samarali kommunikatsiya va texnologik yutuqlar uyg‘unligiga tayanadi.

Yirik ishlab chiqarish komplekslari faoliyatidagi tashkiliy o‘zgarishlarni boshqarish jarayonida korporativ boshqaruvning optimal darajasini ta’minlash, qayta tashkil etilgan tizim samaradorligini oshirish va iqtisodiy tuzilmani oqilona asoslash muhim vazifalar sirasiga kiradi.

Korporativ tuzilmalarni tashkiliy rivojlantirishning istiqbolli yo‘nalishlarini aniqlash maqsadida, tashkiliy modellashtirish tizimida o‘zgarishlar samaradorligini baholash mexanizmlari va vositalarini ishlab chiqish talab etiladi. Bunday jarayonda korporatsiyani tavsiflovchi xususiyatlar, shartlar va cheklovlarni chuqur o‘rganish zarur.

Samarali boshqaruvda bir qator samaradorlik omillari va ta’sir etuvchi parametrlarni aniqlash hamda baholash, korporativ boshqaruv mexanizmining izchilligini va tizim ishtirokchilari o‘rtasidagi hamkorlik samaradorligini baholash bu boradagi muhim xususiyatlardan hisoblanadi. Ushbu ko‘rsatkichlar korporativ boshqaruvda aniqlik, izchillik va samaradorlikni ta’minlab, tashkilot faoliyati hamda maqsadlari o‘rtasidagi uyg‘unlikni mustahkamlaydi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda, korporativ boshqaruvning tashkiliy tuzilmasi samaradorlik darajasini baholash ko‘rsatkichlari tizimi — bu boshqaruv samaradorligini o‘lchash, tashkilotning ichki mexanizmini baholash hamda uni yangi shart-sharoitlarga moslashtirishga qaratilgan kompleks yondashuvdir. Ushbu tizim kompaniya tuzilmasining qay darajada samarali ishlayotganini, shuningdek, uni optimallashtirish zaruriyatini aniqlash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Veasey E.N. The Emergence of Corporate Governance as a New Legal Discipline // The Business Lawyer. – August 1993. – Vol.48, Issue 4. - P.1267-1271;
2. Eells R.S.F. The Meaning of Modern Business: An Introduction to the Philosophy of Large Corporate Enterprise. – New York: Columbia University Press, 1960. – 427 p;
3. Berle A., Means G. The modern Corporation and Private Property – New York: Macmillan, 1932. – 478 p.;
4. Чайка Н.К. Оценка уровня развития корпоративного управления / Н.К. Чайка // СТИН. – 2024. – № 1. – С. 20-24.

5. Суюнов Д., Хошимов Э. Акциядорлик жамиятларида корпоратив бошқарув самарадорлигини баҳолашнинг методологик жиҳатлари. “Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар” илмий электрон журнали. № 2, март-апрель, 2018 йил;
6. З.А.Ашуров. Корпоратив бошқарув концепцияси ва моҳияти: илмий-назарий ёндашувлар ва уларни ривожлантириш. “Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар” илмий электрон журнали. № 6, ноябрь-декабрь, 2015 йил;
7. Хамидулин М.Б. Финансовые механизмы корпоративного управления. Монография. – Т.: Молия, 2008. –204 с;
8. Зайнутдинов Ш.Н., Нуримбетов Р.И. Ресурсная база и потенциал производство Узбекистана: использования и эффективность (региональный аспект) // Бюллетень науки и практики. Электрон. журн. 2017. №10 (23). С. 207-212;
9. Маҳмудов Э. Х. Промышленность Узбекистана: экономика, размещения, приоритеты развития (вопросы теории и практики) Ташкент: Иқтисодиёт, 2013. 131 с;
10. Ниязов С.М. Экономическое реформирование производственно-технической базы строительства. – Т.: Изд-во «Fan va texnologiya», 2010.-176 с;
11. Суюнов А. Модернизация экономики капитального строительства на основе совершенствования инвестиционных процессов. – Т.: «Fan va texnologiya», 2010.-164 с;
12. Элмирзаев С. Корпоратив молиявий муносабатларда солиқларни режалаштириш масалалари. Иқтисод ва молия / Экономика и финансы 2018, 6(114);
13. Қурбонов Ж. Давлат ва корпоратив тузилмалар ўртасидаги ўзаро молиявий муносабатларни самарали ташкил этиш истиқболлари. Иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати. Тошкент – 2018, 56 б;
14. Акрамов С. Мамлакатимизда акциядорлик жамиятларининг инвестицион жозибадорлигини ошириш йўллари. “Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар” илмий электрон журнали. № 2, март-апрель, 2017 йил;
15. Нажимов И.П. Қурилиш материаллари ишлаб чиқариш корхоналарининг барқарор ривожланишини таъминлаш. Монография – Т.: «Lesson Press», 2021. – 141 б.

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o‘g‘li

2025. № 10

© Materiallar ko‘chirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz